

Keywords: *Competence, professional competence, future teachers of music.*

Гаврілова Людмила Гаврилівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ Донецької області, Україна). E-mail: lusjamuz64@gmail.com.

Gavrylova Liudmyla Gavrylivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Primary Education Theory and Practice Department, SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Donetsk region, Ukraine). E-mail: lusjamuz64@gmail.com

УДК [37.091.12:36-051](430)

РОБОТА У МЕРЕЖІ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ РОБОТИ ШКІЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В НІМЕЧЧИНІ

О. Г. Гавриш, О. В. Ковальова

У статті описано структуру державної системи допомоги молоді у ФРН, яка складається з чотирьох рівнів (державний рівень, рівень федеральних земель, рівень обласних організацій, місцевий рівень організації допомоги молоді). Автори велику увагу приділяють особливостям роботи у мережі соціального педагога у школах Німеччини. Вони наголошують, що німецькі шкільні соціальні педагоги співпрацюють з багатьма державними та недержавними (незалежними) організаціями та установами. Автори серед державних установ виділяють вищі навчальні заклади та коледжі, місцеві відділи поліції, притулки для проживання сімей, які отримали політичний захист. Говорячи про недержавні організації, вони описують співпрацю шкільних соціальних педагогів Німеччини з Німецьким Червоним Хрестом, Паритетним союзом, Карітасом, різними місцевими та федеральними комітетами та центрами для молоді.

Ключові слова: *шкільний соціальний педагог, соціальна робота, робота у мережі, державні установи, недержавні організації.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Однією з особливостей системи соціальної роботи зі школярами в Німеччині є

наявність добре структурованого багаторічного інституту допомоги дітям та молоді (Jugendhilfe). У свою чергу шкільна соціальна робота є посередником між школою та цією допомогою. Саме завдяки роботі шкільних соціальних педагогів реалізується конструктивна співпраця школи з представниками допомоги дітям та молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спираються автори. Проблемам роботи у мережі як форми діяльності шкільних соціальних педагогів у різних типах середніх освітніх закладів Німеччини присвячені дослідження багатьох німецьких науковців, а саме: Г. Альбрехта, М. Беніша, Д. Гредіха, Г. Майерхофа, В. Нодеса, М. Ньорбера, Г. Шіллера, М. Шмідт-Грунерт, Е. Штала, К.-Ф. Шуцца та ін.

Але особливості організації та використання даної форми роботи фахівцями соціальної сфери у школах ФРН ще не були предметом дослідження вітчизняних науковців. Цим і обумовлено актуальність даної статті.

Цілі статті (постановка завдання). *Мета статті:* проаналізувати роботу у мережі у школах Німеччини як форму діяльності соціальних педагогів з дітьми та учнівською молоддю. *Завдання:* на основі вивчення науково-педагогічної та науково-методичної літератури описати структуру державної системи допомоги молоді у ФРН; висвітлити особливості організації та використання роботи у мережі як однієї із головних форм роботи шкільного соціального педагога у Німеччині.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Соціальна допомога дітям та молоді в Німеччині надається громадськими (недержавними) та державними організаціями. У сфері молодіжної роботи, піклування про дітей удень та виховання в інтернатних дитячих закладах більшість послуг надається недержавними організаціями. Діяльність цих організацій з різним відношенням до життєвих цінностей та цілей виховання є гарантом різноманітного спектра соціальних послуг. Тому батьки та діти можуть вибрати пропозиції тих організацій, які їм найбільш відповідають.

Державна система допомоги молоді у ФРН діє на 4 рівнях:

1. На федеральному рівні (Федеральне міністерство в справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді (BMFSFJ), яке готує законодавчу основу, фінансує заходи загальнодержавного значення та заходи, які мають характер проектів-моделей).

2. На рівні федеральних земель – це діяльність компетентних міністерств, за якими закріплена підготовка місцевого земельного законодавства, підтримка проектів та розвиток молодіжної політики на рівні конкретної землі. Сюди також відносять діяльність двох провідних надрегіональних молодіжних об'єднань – Німецьке федеральне коло молоді та Коло політичної молоді. До Німецького федерального кола молоді (DBJR) належать 22 молодіжні спілки федерального та земельного рівня, а також 5 асоційованих спілок із консультативною функцією. Коло політичної молоді (RPJ) включає в себе політичні молодіжні організації представлених у Бундестазі партій, які є їхніми молодіжними підрозділами або асоційованими з ними організаціями. Наприклад, Зелена молодь та Молодий союз Німеччини.

3. На рівні обласних організацій мова йде про діяльність земельних відомств у справах молоді (консультуючі, координуючі та регіонально-плануючі функції).

4. На рівні місцевих організацій допомоги молоді – відомства у справах молоді округів та міст. Вони є основною ланкою діяльності та виконують головне завдання допомоги молоді (наприклад, рішення про надання допомоги у конкретному випадку, установа адміністративного догляду та опіки тощо) [3].

Відповідальність за молодіжну роботу за місцем проживання покладена на органи місцевого самоврядування. Тут молодіжна робота, на відміну від інших сфер діяльності допомоги дітям, підліткам та молоді, дає клієнтові можливість самостійно організувати навчання та діяльність. Молодіжна робота зорієнтована на безпосередню життєву ситуацію учнівської молоді, у якій вони беруть найактивнішу участь.

Формуванням молодіжної політики та молодіжної роботи в Німеччині на рівні міст, районів та муніципалітетів займаються також недержавні структури: різноманітні суспільні союзи, релігійні та благодійні організації, фонди та інші незалежні установи.

Діяльність усіх без виключення молодіжних об'єднань у Німеччині фінансується з Федерального фонду дітей та молоді (KJP), який був сформований у 1993 р. на базі Федерального молодіжного фонду. Цей фонд не залежить від закону та є головним інструментом підтримки дітей і молоді у Федеративній Республіці Німеччини.

Говорячи про предмет нашого дослідження, наголосимо, що шкільні соціальні педагоги співпрацюють з багатьма державними та

недержавними (незалежними) організаціями та установами. Це є однією із головних форм роботи фахівця соціальної сфери, який працює у різних типах середніх загальноосвітніх закладів Німеччини. Ця форма соціальної роботи в школі називається роботою у мережі (Netzwerkarbeit).

Серед державних інституцій можна виділити співпрацю з представниками вищих навчальних закладів та коледжів. Завдяки роботі з цими установами фахівці соціальної сфери здійснюють профорієнтаційну роботу, залучають до соціальної допомоги дітям студентів-волонтерів, допомагають майбутнім соціальним педагогам та працівникам проходити практику на базі конкретної школи та поглиблюють власні теоретичні знання з соціально-педагогічних питань [5, с. 2].

Доволі тісно шкільні соціальні педагоги співпрацюють з місцевими відділами поліції. Вони запрошують до школи відповідальних осіб з профілактики кримінальних правопорушень, активно співпрацюють зі службовцями з відділу справ неповнолітніх, допомагають в організації тематичних семінарів для батьків, наприклад, «Висвітлення насилля в ЗМІ», «Особливості кримінальної відповідальності молоді», проводять спільні акції, як, наприклад, «День без насилля у твоєму місті», співпрацюють у різних проектах (наприклад, «Зниження порогів», «Я + ти = ми») тощо.

До державних установ, із якими підтримують постійний зв'язок фахівці соціальної сфери в школі, відносяться також притулки для проживання сімей, які отримали політичний захист (Asylbewerberheim). Найчастіше це державні гуртожитки чи хостели. У такому типі установ зазвичай працюють соціальні працівники, яким, зі свого боку, допомагає шкільний соціальний педагог. Разом вони займаються превентивною роботою з дітьми та їхніми батьками, розробляють цікаві проекти (наприклад, «Ми проти насилля», «Міжкультурна осінь»), проводять для сімей-мігрантів на базі гуртожитку семінари («Освітні можливості для дітей у Німеччині», «Права мігрантів у країнах ЄС» тощо).

Серед недержавних об'єднань, установ та комітетів існує ціла плеяда таких, які вже багато років співпрацюють зі школою та надають соціальну допомогу дітям і молоді. У наш час під незалежними добровільними об'єднаннями, службами й організаціями розуміють уже не «приватні» установи, а самостійні органи, на які державою покладено соціальні завдання. Незалежна добровільна діяльність

«...охоплює всі різновиди соціальної допомоги й ініціатив самопомоги, що мають організовану форму й діють на некомерційній основі у Федеративній Республіці Німеччині» [2, с. 234].

Серед незалежних добродійних організацій, на нашу думку, перш за все слід виділити Німецький Червоний Хрест (Deutsches Rotes Kreuz). На сьогоднішній день він об'єднує 19 земельних асоціацій, що налічують понад 600 регіональних асоціацій і майже п'ять мільйонів членів і співробітників. Червоний Хрест був створений у 1863 році в Женеві комітетом із п'яти громадян Швейцарії, серед яких був Анрі Дюне. Того ж року зафіксовано створення першої громади Червоного Хреста в Німеччині в м. Штутгарті. Німецький Червоний Хрест був створений у Федеративній Республіці Німеччині в 1950 році, і після загальнонімецької уніфікації в 1991 році до Німецького Червоного Хреста приєдналися п'ять земельних асоціацій Німецького Червоного Хреста на території колишньої НДР [1].

Німецький Червоний Хрест (НЧХ) допомагає та підтримує дітей, молодь та їхні сім'ї, безпосередньо опираючись на їх інтереси, потреби та умови життя. Шкільна соціальна робота займає доволі велику частину діяльності цієї організації. Німецький Червоний Хрест підтримує шкільних соціальних педагогів із усіх типів шкіл та працює з різними віковими групами дітей та молоді. У своїй роботі ця організація об'єднує молодіжну роботу (§13 Кодексу соціальної роботи SGB VIII), соціальну молодіжну роботу (§11 SGB VIII) та захист дітей та молоді (§14 SGB VIII).

Метою співпраці НЧХ та шкільних соціальних педагогів є сприяння розвитку дитини та формування її цілісної особистості. Існує багато напрямів спільної роботи на базі школи. Наприклад, організація та підтримка Молодіжного Червоного Хреста в школі або в місті, освіта батьків, робота з мігрантами або допомога у вихованні. Крім цього, за останні роки Німецький Червоний Хрест виступає організатором Федеральних конференцій та з'їздів щодо вдосконалення та перспектив розвитку шкільної соціальної роботи в Німеччині, а також щорічно випускає безліч фахових збірників, експертиз та брошур стосовно важливості роботи шкільних соціальних педагогів та їхньої ролі в позитивному розвитку школярства [8, с. 8].

Серед важливих організацій, які існують у Німеччині та активно співпрацюють зі школою, необхідно назвати також Паритетний союз (Deutscher Paritätischer Wohlfahrtsverband). Це неконфесійна добродійна асоціація, у яку ввійшли незалежні організації, інституції

та групи, задіяні в соціальній роботі. Вона об'єднує понад 7000 членських організацій, до яких входять понад два мільйони людей у Федеративній Республіці Німеччині. Ця асоціація надає повний перелік послуг у галузі соціальної роботи завдяки приблизно 16000 постійних працівників і 250000 волонтерів. Вона підтримує та представляє свої членські організації в 16-ти земельних асоціаціях, має понад 200 регіональних відділень.

До релігійних великих об'єднань, із якими багато років працюють шкільні соціальні педагоги, відносяться Німецький католицький Карітас (Deutscher Caritas Verband) та Союз милосердя Євангелійської церкви в Німеччині (Diakonisches Werk der Evangelischen Kirche in Deutschland).

Німецький католицький Карітас, штаб-квартира якого розташована у Фрайбурзі, було засновано в 1897 році Лоренцом Вертманном як добродійну організацію Католицької церкви в Німеччині. Він об'єднує 27 єпископальних організацій Caritas із великою кількістю парафіяльних, регіональних, місцевих організацій, із 260 благодійними громадами, керованими релігійними орденами й 19 професійними асоціаціями. Понад 380000 чоловік постійного штату та багато волонтерів із парафіян працюють, доглядають, навчають понад мільйон людей у представництвах та інституціях Caritas. Німецька Федерація Caritas надає допомогу також за кордоном, особливо коли в деяких країнах трапляється катастрофа. Ще вона підтримує розбудову соціальних структур у Східній Європі й країнах третього світу. Крім центральної академії післядипломної освіти, організація утримує понад 700 навчальних центрів для працівників соціальних служб.

Членськими організаціями Союзу милосердя Євангелійської церкви в Німеччині є 24 земельні протестантські церкви, п'ять Вільних церков із їхніми добродійними інституціями й близько сотні професійних асоціацій, що працюють у дуже різних спеціалізованих галузях. Ці члени репрезентують близько 20000 незалежних інституцій різного параметру й юридичного статусу, у яких працює понад 300000 постійних працівників і сумісників. Існує також понад 5000 добродійних груп самопомоги та груп непрофесійної кар'єри. Добродійну діяльність також підтримує 18000 парафій і земельних церков, а також Вільні церкви, у яких діють сотні тисяч волонтерів та активістів.

Головне спрямування діяльності вище згаданих організацій в галузі соціальної роботи з дітьми та молоддю формують різноманітні

матеріальні ресурси й послуги. Так, підтримка та допомога дітям і молоді надається в галузі освіти, консультування, догляду на шкільному й дошкільному рівні, виховної соціальної роботи й добродійної діяльності, адресованої молоді, захисту дитинства й молоді, денного догляду й допомоги в підтримці молоді, що навчається далеко від дому. Дані організації також надають підтримку материнству, шлюбу й сім'ї у формах консультацій щодо шлюбу й вагітності, виробленню необхідних у житті навичок, навчання матерів й дорослих, відновлювальних заходів (відпочинок матері), допомоги по господарству й підтримки сім'ї [7].

Крім вище згаданих відомих організацій і об'єднань, у кожному місті та містечку Німеччини існує велика кількість місцевих та федеральних комітетів і центрів для молоді, із якими налагоджена робота шкільних соціальних педагогів. Такі установи спрямовані на роботу окремо з дівчатами чи окремо з хлопцями або є змішаними. Наприклад, Об'єднання для хлопців для захисту навколишнього середовища в Німеччині (Jugend im Bund für Umwelt- und Naturschutz Deutschland). Це об'єднання допомагає хлопцям спланувати своє дозвілля під час канікул; проводить семінари та майстер-класи з питань захисту навколишнього середовища та ролі кожної людини в цьому процесі; дає дозвіл на безкоштовне користування своєю бібліотекою; організує спільні походи з наметами влітку; надає можливість хлопчикам та юнакам проходити практику; організує вуличні театри; проводить разом зі шкільними соціальними педагогами акції та проекти з питань екологічної політики Німеччини.

Прикладом центрів для дівчат є організація FeM Mädchenhaus. Цільовою групою даної установи зазвичай є дівчата та молоді жінки. Центр FeM надає консультації дівчатам від 11-ти до 25-ти років. Він надає поради щодо вирішення проблем в школі; проводить терапію, щоб побороти наслідки психологічного, фізичного та сексуального насильства; займається подальшою освітою фахівців соціальної сфери.

Для дівчат від 12-ти до 17-ти років цей центр надає можливість анонімного проживання, якщо їм загрожує або вже здійснено фізичне, психічне або сексуальне насильство, і дівчата більше не можуть жити вдома.

Для дівчат 10-16 років щоденно надається допомога у виконанні домашнього завдання; організуються майстер-класи зі співів, танців, розвитку креативних здібностей; розкривають критерії плідної співпраці зі ЗМІ тощо.

У Німеччині функціонують також установи, які допомагають дівчатам та хлопцям подолати алкогольну чи наркотичну залежність. До них відноситься організація «Молодіжне консультування та допомога при залежності» (Jugendberatung und Suchthilfe). Діяльність цього центру спрямована на споживачів різних видів наркотиків та залежної від них молоді, а також на тих школярів, які зловживають алкоголем. Центри такого типу надають інформацію та консультації індивідуально; працюють із групами клієнтів, парами та сім'ями; надають підтримку у рамках амбулаторного або диспансерного обслуговування дітей; допомагають у процесу реабілітації тощо [6].

Шкільні соціальні педагоги співпрацюють також з установами, які націлені на роботу з дітьми та їхніми батьками. Наприклад, об'єднання ProFamilia. Воно було засноване в 1961 р. й зараз існує у всіх федеральних землях. Цільова група – діти та молодь від 10-ти до 20-ти років та дорослі. Об'єднання ProFamilia охоплює багато соціальних питань, а саме:

- допомагає в роботі школи;
- займається молодіжною роботою та питаннями вихованням дітей;
- працює з дітьми з особливими потребами;
- надає професійні сексуально-педагогічні поради педагогічному колективу та шкільним соціальним педагогам;
- організовує семінари для батьків з питань сексуально-психологічного розвитку дітей та молоді;
- допомагає неповнолітнім майбутнім матерям протягом вагітності та після народження дитини;
- займається питаннями планування сім'ї;
- проводить профілактичну роботу з питань запобігання захворювань, які передаються статевим шляхом тощо [4, с. 33].

Існує ще багато різноманітних організацій та установ, які надають як теоретичні, так і практичні поради та підтримку в роботі шкільних соціальних педагогів Німеччини. Але наведені нами центри та об'єднання є найбільш впливовими або типовими.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, можемо зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку шкільної соціальної роботи фахівці соціальної сфери Німеччини у своїй діяльності з учнями дуже активно використовують роботу у мережі як одну із головних форм роботи. Це допомагає їм надавати більш якісну допомогу та підтримку дітям та учнівській молоді.

До подальших досліджень, на нашу думку, необхідно віднести аналіз особливостей роботи шкільних соціальних педагогів з батьками та громадою.

Література

1. Дубинский В. И. Социальная помощь в Германии / В.И. Дубинский. – М.: Социально-технологический институт. – М., 1998. – 115 с.
2. Євтух М. Б. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах : навчальний посібник / М. Б. Євтух, С. В. Грищенко, Г. Й. Михайлинин. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 388 с.
3. Albrecht G. Handbuch Soziale Probleme / G. Albrecht, A. Groenemeyer, F. Stallberg. – [2. Auflage.]. – Wiesbaden: Westdeutscher Verlag Opladen, 1999. – S. 337-353.
4. Eine Sammlung der teilnehmenden Einrichtungen für Berufsvorbereitung, Offene Treff / Jugendhäuser und Beratungsstellen für «Schwellen runter 2013»: Broschüre. Herausgeber : Gewerkschaft Erziehung und Wissenschaft. – Frankfurt am Main, 2014. – 37 S.
5. Gredich D. Innovationsimpulse in der Sozialen Arbeit. Vorwort / D. Gredich. – FH Erfurt, 2013. – 4 S.
6. Nodes W. Erfolgreiche Sozialarbeit am Waldesrand / W. Nodes // Forum Sozial, 2013. – Н. 2. – S. 29-32.
7. Nörber M. Jugendarbeit und Schule. Zum Geschichte eines wechselhaften Verhältnisse / M. Nörber. – Wiesbaden, 2013. – 239 S.
8. Reader Schulsozialarbeit – Band 2. Hintergründe und Empfehlungen zu Querschnittsthemen eines komplexen Handlungsfeldes. Deutsches Rotes Kreuz e.V. – Berlin, 2014. – 145 S.

РАБОТА В СЕТИ КАК ОДНА ИЗ ФОРМ РАБОТЫ ШКОЛЬНОГО СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В ГЕРМАНИИ

Е. Г. Гавриш, О. В. Ковалева

В статье описана структура государственной системы помощи молодежи в ФРГ, которая состоит из четырех уровней (государственный уровень, уровень федеральных земель, уровень областных организаций, городской уровень организации помощи молодежи). Авторы большое внимание уделяют особенностям работы в сети социального педагога в школах Германии. Они подчеркивают, что немецкие школьные социальные педагоги тесно сотрудничают с государственными и негосударственными (независимыми) организациями и учреждениями. Среди государственных учреждений авторы выделяют высшие учебные заведения и колледжи, городские отделения полиции, приюты для семей, которые получили политическое убежище. Говоря о негосударственных организациях, они описывают сотрудничество школьных социальных педагогов Германии с

Немецким Красным Крестом, Паритетным союзом, Каритасом, разными городскими и федеральными комитетами и центрами для молодежи.

Ключевые слова: *школьный социальный педагог, социальная работа, работа в сети, государственные учреждения, негосударственные организации.*

NETWORK AS ONE OF THE MAIN FORMS OF WORK OF SCHOOL SOCIAL EDUCATOR IN GERMANY

O. G. Gavrysh, O. V. Kovalova

In the article the structure of the state system of supporting the youth in Germany is carried out. It consists of four levels: the state level, the land level, the district level, the municipal level. Authors also pay attention to peculiarities of network of social educators at schools in Germany. They point out that German social educators at schools collaborate with state and private (independent) organizations and institutions. Among state establishments they mark out higher educational establishments and colleges, city police stations, shelters for families that have got political refuge. Speaking about the private institutions they describe the cooperation between school social educators and German Red Cross, Parity Union, Caritas, different municipal and federal committees and youth centres.

Keywords: *School social educator, social work, network, state establishments, private organizations.*

Гавриш Олена Геннадіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземної філології ПВНЗ «Краматорського економіко-гуманітарного інституту» (Краматорськ, Україна). E-mail: sterny@list.ru.

Gavrysh Olena Gennadiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, the Senior Teacher of the Department of Foreign Philology of the Private Higher Educational Establishment «Kramatorsk Institute of Economics and Humanities» (Kramatorsk, Ukraine). E-mail: sterny@list.ru

Ковальова Ольга Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: lowa2008@mail.ru.

Kovalova Olha Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogics of SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: lowa2008@mail.ru